

De non-configurationaliteit van het Bilinearra

Een vergelijking met de configurationaliteit van het Nederlands

Comparing Bilinearra to Dutch on account of configurationality: Is the Dutch language really as configurational as we think?

H.H. (HANNAH) AALBERS

RMA Linguistics, Universiteit Utrecht, Utrecht.

Manuscript geschreven tijdens haar BA Nederlandse Taal en Cultuur, Universiteit Utrecht, Utrecht.

KEYWORDS

configurationality
binding
Aboriginal language
Bilinearra
Dutch

ABSTRACT

This paper compares the non-configurationality of the Bilinearra language with Dutch, which is a configurational language. Bilinearra is one of approximately 400 Aboriginal languages and had only one first-language speaker left in 2013. First, I will discuss the notion of configurationality by using six features of configurationality from earlier research (Meakings & Nordlinger 2013; Rögnvaldsson 1995; Hale 1982, 1983). I will apply these features to examples from Dutch and Bilinearra. Second, I will take a closer look at Dutch sentences: it is assumed Dutch is a configurational language, but there appear to be exceptions to this rule. Is Dutch really as configurational as we think? The conclusion of this paper states there are indeed exceptions to the configurationality of Dutch, which should be kept in mind for future research.

1. INLEIDING

In het Australië dat wij kennen wordt niet slechts (Australisch) Engels gesproken, er zijn namelijk ongeveer 400 Aboriginaaltalen te onderscheiden. Een kwart van deze talen behoort tot de Non-Pama-Nyungan familie, de overige driehonderd behoren tot de Pama-Nyungan familie. Het Bilinearra maakt deel uit van de Pama-Nyungan familie en binnen deze familie is het deel van de Ngumpin familie (Walsh & Yallop, 2007). Het Bilinearra komt uit het Victoria River District in het noordwesten van Australië en is een zeer bedreigde taal; in 2013 was er nog slechts één moedertaalspreker en werd de taal niet geleerd door kinderen (Meakings & Nordlinger, 2013). Toch blijven vele aspecten van de taal bestaan in een ontstane creooltaal van het Bilinearra en het Kriol. Deze mengtaal is de taal die wordt gebruikt door Bilinearra-people jonger dan 35 jaar. De grammatica die is gebruikt voor dit paper (Meakings & Nordlinger, 2013) richt zich echter op het authentieke Bilinearra, niet op de mengtaal.

In dit paper zal worden gekeken naar de non-configurationaliteit van het Bilinearra en hoe dit vergeleken kan worden met de overwegende configurationaliteit van het Nederlands. Het idee om het Nederlands met het Bilinearra te vergelijken, is voortgekomen uit een opdracht binnen een cursus aan de Universiteit Utrecht. De hoofdvraag in dit paper is of er in het Nederlands zinnen te vinden zijn die aantonen dat het Nederlands soms ook non-configuratieel kan zijn. Ten eerste wordt besproken wat (non-)configurationaliteit is; welke kenmerken zijn typerend voor non-configuratiele talen? Ten tweede zal de

zinsopbouw van simpele zinnen in het Bilinarra worden besproken aan de hand van de gegeven informatie over configurationaliteit. Ten slotte zal worden besproken in hoeverre het Nederlands een configuratieve taal is en of bepaalde constructies wat betreft non-configurationaliteit vergeleken kunnen worden met het Bilinarra.

2. CONFIGURATIONALITEIT

Voordat de respectievelijke (non-)configurationaliteit van het Nederlands en het Bilinarra besproken kunnen worden, is het belangrijk om te bespreken wat configurationaliteit inhoudt. Eerst zal worden besproken wat Meakings en Nordlinger (2013) in hun grammatica van het Bilinarra zeggen over (non-)configurationaliteit. Daarna worden enkele andere kenmerken genoemd zodat een breder begrip van (non-)configurationaliteit ontstaat. Ten slotte zal de voor dit paper gebruikte definitie van configurationaliteit aan bod komen.

In de grammatica van Meakings en Nordlinger (2013) wordt configurationaliteit besproken aan de hand van twee kenmerken. Het eerste kenmerk van non-configuratieve talen is dat de woordvolgorde wordt bepaald door de discourse, terwijl dit in configuratieve talen wordt bepaald door grammaticale regels. Hierdoor is het in non-configuratieve talen niet mogelijk om de grammaticale functie van een woord af te leiden uit de syntactische positie waarin het staat. Het tweede kenmerk van een configuratieve taal dat Meakings en Nordlinger (2013) bespreken, is dat NP's en adjuncten vrijblijvend weggelaten kunnen worden, mits het weggelaten constituent een bindingsrelatie heeft met een pronominale clitic.

Dat er naast deze twee kenmerken nog vele andere te benoemen zijn, blijkt bijvoorbeeld uit het onderzoek naar de potentiële non-configurationaliteit van het Oud-IJslands door Rögnvaldsson (1995). Hij gebruikt zes kenmerken van configuratieve talen die Hale (1982, 1983) heeft opgesteld, namelijk de volgende:

- a. Vrije woordvolgorde
- b. (Vrijwel) geen gebruik van expletieven
- c. Veel pro-drop
- d. Syntactische discontinuïteit
- e. Weinig NP-verplaatsingen
- f. Een uitgebreid naamvalsysteem

Rögnvaldsson meldt hier echter expliciet bij dat deze kenmerken weliswaar typerend zijn voor non-configuratieve talen, maar dat er veel meer kenmerken te benoemen zijn. Kenmerk (a), de vrije woordvolgorde, komt overeen met het eerste kenmerk van Meakings en Nordlinger (2013). Kenmerk (e) sluit aan bij het tweede kenmerk van Meakings en Nordlinger; er zijn weinig NP-verplaatsingen omdat deze NP's ook weggelaten kunnen worden. Kenmerk (d), de syntactische discontinuïteit, wordt ook genoemd in Meakings en Nordlinger (2013), maar eerder als kenmerk van het Bilinarra dan als kenmerk van non-configuratieve talen in het algemeen. Ook opperen Meakings en Nordlinger (2013) dat het wellicht niet om discontinuïteit gaat, maar om *afterthought*-constructies. *Afterthought*-constructies zijn gevallen van rechtsdislocatie, een constructie waarin een

constituent aan het einde van de zin staat omdat er op de canonieke positie een *pro* staat. Deze constructies zorgen ervoor dat (tijdelijke) verwarring ontstaat over de betekenis van de zin (Trask, 1996). Daarnaast bespreekt Rögnvaldsson (1995) het kenmerk (b), nauwelijks tot geen gebruik van expletieven. Expletieven zijn syntactische elementen die semantisch niets bijdragen aan de zin. Een voorbeeld hiervan is het woord ‘er’ uit het Nederlands (Kerstens, Ruys & Zwarts, 2011). Kenmerk (c) houdt in dat in configurationele talen veel pro-drop plaatsvindt. Bij pro-drop kan een pronomen fonetisch leeg zijn, waarbij wordt aangenomen dat de positie wordt gevuld door het element *pro* en dat de *pro* door verbale inflectie zijn kenmerken krijgt (Kerstens et al., 2011). Het laatste kenmerk, (f), de aanwezigheid van een uitgebreid naamvalsysteem, sluit logisch aan bij een aantal van de andere kenmerken. Een uitgebreid naamvalsysteem is bijvoorbeeld nodig om pro-drop mogelijk te maken en maken naamvallen het mogelijk dat NP's weinig verplaatst hoeven te worden.

Voordat wordt overgegaan tot het bespreken van simpele zinnen in het Bilinarra, is het belangrijk om te noemen dat een taal niet noodzakelijk volledig configurationeel of volledig non-configurationeel is. De definitie van configurationaliteit die in dit paper wordt aangehouden, luidt als volgt: ‘Een configurationele taal is een taal die een redelijk strikte woordvolgorde heeft die gebaseerd is op de D-structuur’. Het Engels is een voorbeeld van een configurationele taal, met aan de andere kant van het spectrum het Warlpiri – eveneens een Aboriginaltaal – dat geen geordende D-structuur heeft en daardoor extreem veel variatie in de woordvolgorde kent. De D-structuur is de representatie van de zin die volledig gebaseerd is op lexicale informatie (Kerstens et al., 2001).

3.1 DE NON-CONFIGURATIONALITEIT VAN HET BILINARRA

Om de non-configurationaliteit van het Bilinarra uit te leggen, zullen voorbeelden uit de grammatica van Meakings en Nordlinger (2013) worden gebruikt. In zinnen (1) en (2) is te zien dat het subject zowel aan het begin als aan het einde van de zin kan staan, zonder dat dit invloed heeft op de nadruk die erop ligt (Meakings & Nordlinger, 2013, p. 350).

- (1) Mirlj-garra ba-ni durlwan, **Nanagu-lu**.
 huid-CONT¹ slaan-PST schors subject-ERG
 ‘Nanagu hakte de schors van de boom.’
 (SH: FM08_a088: 01:40 min)
- (2) **Nanagu-lu** wamib na ba-rra nyila gardbi.
 subject-ERG draaien FOC slaan-PRS dat haar
 ‘Nanagu draait het haar rond.’
 (SH: FM08_a091: 03:34 min)

De rol van het woord wordt aangegeven door de uitgang *-lu*, wat de uitgang van de ergatieve naamval is. Deze naamval geeft aan wat in transitieve zinnen het subject is. Dit komt overeen met verschillende kenmerken van non-configurationele talen zoals die zijn besproken, zoals de vrije woordvolgorde en de aanwezigheid van een naamvalsysteem. Het naamvalsysteem is duidelijk sterk genoeg om de begrijpelijkheid van uitingen

1 CONT = continuïtieve

te behouden. Omdat ook discontinuïteit een kenmerk is dat in het Nederlands zelden voorkomt, is hiervan een voorbeeld te zien in zin (3) (Meakings & Nordlinger, 2013, p. 352).

- (3) Nyawa=na=lu **garndi-walija** gudidij garra **yabayaba**.
 deze=FOC=3AUG.S boom-PAUC² staan.REDUP³ zijn.PRS klein
 'Nu worden al deze kleine bomen groot.'
 (IH: JS&LC: Tekst 8 Jungguwurru: Appendix)

Hier is te zien dat de constituenten van de NP *kleine bomen* niet naast elkaar hoeven te staan. In het Nederlands (en andere configuratieve talen) is het gebruikelijk dat deze woorden dichtbij elkaar staan om aan te duiden op welk woord het bijvoeglijk naamwoord betrekking heeft.

Een andere verklaring voor het dicht bij elkaar staan van deze constituenten wordt genoemd door Bošković (2005). Hij stelt dat een grote afstand tussen dit soort constituenten niet mogelijk is vanwege beperkingen op *left branch extraction*. Deze regel houdt in dat de NP links van een andere NP niet geëxtraheerd mag worden. Het komt er in beide gevallen op neer dat het in configuratieve talen onmogelijk is om bepaalde constituenten uit elkaar te halen. Non-configuratieve talen hebben andere technieken om relaties tussen constituenten aan te duiden, zoals onder andere het naamvalstelsel. Hierdoor kunnen constituenten die bij elkaar horen in non-configuratieve talen verder uit elkaar staan.

3.2 DE CONFIGURATIONALITEIT VAN HET NEDERLANDS

Zoals besproken is het Nederlands, in tegenstelling tot het Bilinarra, een configuratieve taal. Dit houdt in dat er een relatief vaste woordvolgorde is, dat constituenten niet zomaar weg kunnen worden gelaten en dat er geen (of een zeer beperkt) naamvalstelsel is. Ook is er in het Nederlands sprake van veel NP-verplaatsingen en is het zeldzaam dat een zin syntactische discontinuïteit heeft. Wel kent ook het Nederlands de *afterthought*-constructie, die op het eerste gezicht kan lijken op een vorm van discontinuïteit. Kerstens (2001) maakt aan de hand van voorbeelden duidelijk waaruit blijkt dat het Nederlands een configuratieve taal is, ondanks dat er kan worden gesteld dat er wel degelijk naamvallen bestaan. In zin (4) valt slechts uit de woordvolgorde af te leiden wat het lijdend voorwerp is en wat het meewerkend voorwerp is.

- (4) Ik geef hem haar.

Hem vervult in deze zin de rol van de accusativus van *hij*, maar de naamvallen zijn in het Nederlands flink verwaterd en nauwelijks als naamvallen bekend bij moedertaalsprekers. Volgens Kerstens zit het verschil in het feit dat casusaanduidingen in het Nederlands niet morfologisch zijn, terwijl dit in non-configuratieve talen wel het geval is. In bovenstaande zinnen uit het Bilinarra is te zien dat er veel suffixen worden toegevoegd aan de woorden, zoals de besproken uitgang *-lu* voor de ergativus. Toch zijn er Nederlandse zinnen die de configurationaliteit van het Nederlands ter discussie stellen. Kijk bijvoorbeeld naar de zinnen in (5).

2 PAUC = paucal

3 REDUP = reduplication

- (5) a. (Ik zeg) dat de boeken hem werden aangeboden.
 b. (Ik zeg) dat hem de boeken werden aangeboden.

Hebben deze zinnen exact dezelfde betekenis? Hier kan over gediscussieerd worden. Als deze zinnen dezelfde betekenis hebben, dan is (5) een voorbeeld van een zin waarbij de woordvolgorde veranderd kan worden zonder dat dit de betekenis beïnvloedt. Als dit mogelijk is, zou dat verrassend zijn omdat deze mogelijkheid in configurationele talen zoals het Nederlands eigenlijk niet bestaat: de woordvolgorde is immers erg vast. Toch kan ook worden gesteld dat de verandering in woordvolgorde wel degelijk invloed heeft op de betekenis, bijvoorbeeld doordat in zin (5b) nadruk ligt op het feit dat de boeken aan *hem* werden gegeven, niet aan *haar*. Wanneer dit standpunt wordt aangehouden, is het verschil in woordvolgorde wel verantwoordelijk voor een betekenisverschil. Het is de moeite waard om uitgebreider onderzoek te verrichten naar dit fenomeen in non-configurationele talen. Het zou immers kunnen zijn dat zin (5b) wordt geuit naar aanleiding van de discourse (e.g. “Wie werden de boeken aangeboden?”; “Ik zeg dat hem de boeken werden aangeboden.”). Als deze verplaatsing discourse-afhankelijk is, verandert dat de zaak weer: zoals Meakings en Nordlinger (2013) stellen is de woordvolgorde in non-configurationele talen zeer afhankelijk van invloeden uit de discourse. Een definitieve conclusie van deze discussie ontbreekt nog, maar het moge duidelijk zijn dat de zinnen in (5) op zijn minst tot discussie leiden over de mate van configurationaliteit van het Nederlands.

Een ander kenmerk van non-configurationele talen zoals het door Meakings en Nordlinger is besproken, is dat van het weglaten van constituenten mits die worden vervangen door pronominale clitics. Dit is een complexe theorie die in dit paper niet volledig besproken kan en zal worden; deze komt wel aan bod in het onderzoek van Hale (1983). De reden dat het hier toch kort wordt genoemd, is omdat aan de hand van dit non-configurationele kenmerk de discussie over de mate van configurationaliteit van het Nederlands verder aangewakkerd kan worden. In het Nederlands zijn namelijk eveneens veel pronominale clitics te vinden, zoals te zien is in de zinnen in (6). Wanneer een taal pronominale clitics kan gebruiken en tegelijkertijd de boodschap duidelijk kan overbrengen, is dit dan wellicht weer een teken van non-configurationaliteit?

- (6) a. (Ik vertelde) dat ik hem het gaf.
 b. (Ik vertelde) dat ik 'm 't gaf.

In zin (6b) zijn twee clitics te zien: ‘*m* en ‘*t*. Wederom zou beargumenteerd kunnen worden dat het een kwestie van nadruk is en dat in zin (6a) meer nadruk ligt op wat aan wie werd gegeven, terwijl in zin (6b) de nadruk ligt op het feit dat iemand iets gaf. Daarnaast kan met zin (6b) hetzelfde trucje worden uitgehaald als met de zinnen in (5). Dit is te zien in de zinnen in (7). In deze zinnen is te zien dat de volgorde van de clitics veranderd kan worden. In dit geval is het argument dat de nadruk van de zin verandert minder succesvol, omdat clitics per definitie niet beklemtoond kunnen worden.

- (7) a. (Ik vertelde) dat ik 'm 't gaf.
b. (Ik vertelde) dat ik 't 'm gaf.

Als uit dit voorbeeld in (7) blijkt dat de woordvolgorde kan worden veranderd zonder dat de betekenis verandert (de nadruk blijft hetzelfde), is dit dan typisch non-configuratieel? Dat is niet zo makkelijk te stellen, aangezien configurationaliteit meer beslaat dan slechts de woordvolgorde. Er is nog één voorbeeld uit het Nederlands dat aan zou kunnen tonen dat het Nederlands niet zo configuratieel is als het op het eerste gezicht lijkt. Kijk bijvoorbeeld naar de zinnen in (8).

- (8) a. (Ik zie) dat de wolken zich verspreiden.
b.?(Ik zie) dat zich de wolken verspreiden.

Er zijn begrijpelijke twijfels over de grammaticaliteit van zin (8b), toch past het om dit voorbeeld hier te bespreken. Het is lastig om exact uit te leggen wat maakt dat zin (8b) ongrammaticaal zou maken. Wanneer deze zin enkele malen wordt herhaald, lijkt het een grammaticaal acceptabele zin te zijn. Als deze zin grammaticaal is, zou dit voorbeeld kunnen aantonen dat het Nederlands misschien ook enigszins non-configuratieel is of kan zijn? Het zou kunnen dat talen, waaronder ook het Nederlands, vaker in het grijze gebied tussen configurationaliteit en non-configurationaliteit passen.

4. CONCLUSIE

Binnen dit paper is voornamelijk gefocust op de woordvolgorde in het Nederlands versus de woordvolgorde in het Bilinarra; het zou voor vervolgonderzoek relevant zijn om de andere kenmerken van configurationaliteit eveneens te vergelijken tussen deze twee talen. Er zijn verschillende dingen duidelijk geworden. Deze onderwerpen zullen kort belicht worden, zodat duidelijk is op welke gebieden meer vragen liggen die interessant zijn voor toekomstig onderzoek. Eerst zal echter worden samengevat wat geconcludeerd kan worden uit de vergelijking tussen het Nederlands en het Bilinarra.

Het meest opvallende verschil tussen de analyse van Meakings en Nordlinger (2013) en de kenmerken van configurationaliteit die Rögnvaldsson (1995) beschrijft, is de wisselende interpretatie van het kenmerk discontinuïteit. Rögnvaldsson geeft in navolging van Hale (1982; 1983) aan dat dit een kenmerk van configuratiele talen is, terwijl Meakings en Nordlinger het niet als zodanig benoemen: Meakings en Nordlinger vragen zich af of discontinuïteit niet voornamelijk uit *afterthought*-constructies bestaat. Deze *afterthought*-constructies bestaan in het Nederlands ook. Wat betreft dit kenmerk, zijn er dus overeenkomsten tussen het Nederlands en het Bilinarra.

Daarnaast zijn in dit paper enkele twijfelachtige zinnen uit het Nederlands genoemd waarmee de non-configurationaliteit van het Nederlands aan het wankelen wordt gebracht. Zo worden zowel in het Nederlands als in het Bilinarra veel pronominale clitics gebruikt om constituenten te vervangen.

Deze conclusie wordt afgesloten met het benoemen van thema's die interessant zijn voor toekomstig onderzoek. Ten eerste is het lastig, zo niet onmogelijk, om een eenduidig overzicht te vinden met kenmerken van (non-)configurationele talen. Het is een veel besproken manier om talen in te delen in categorieën, maar uit dit onderzoek blijkt dat er nog veel discussiepunten te noemen zijn die interessant zijn voor toekomstig onderzoek. Er zijn een aantal talen die standaard worden genoemd als een typisch non-configurationele taal, het Warlpiri is er daar één van. Het Warlpiri is eveneens een Aboriginaltaal en behoort tot dezelfde familie als het Bilinarra, maar er behoren tientallen of zelfs honderden talen tot deze familie. Zijn al deze talen even non-configurationeel, of zitten er gradaties in? Niet alleen op het gebied van configurationaliteit, maar ook op andere vlakken zouden de Aboriginaltalen een grote bron van informatie kunnen zijn. Het zou zeer de moeite waard kunnen zijn hier meer onderzoek naar te doen voordat de talen uitsterven.

Ten tweede zijn er verschillende standpunten over de grens tussen non-configurationeel en configurationeel. In welke mate gaat het om een schaal waarvan configurationeel en non-configurationeel de uitersten zijn, maar waar talen ook tussenin kunnen zitten? Welke kenmerken van non-configurationaliteit bestaan voornamelijk in talen die erg non-configurationeel zijn, en welke kenmerken zijn minder extreem? Deze vragen leiden tot een derde punt wat meer onderzoek zou kunnen gebruiken: de (non-)configurationaliteit van het Nederlands. Uit de besproken voorbeelden blijkt dat er uitzonderingen te vinden zijn in het Nederlands, maar is dit voldoende om te stellen dat het Nederlands soms richting het non-configurationele gaat, of zijn dit uitzonderingen? Er zijn nog vele vragen te beantwoorden, maar voor nu kan worden geconcludeerd dat het Nederlands in ieder geval soms lijkt te doen alsof het een vrijere woordvolgorde kan hebben. Het laatste woord met betrekking tot deze discussie is nog niet gesproken. ■

Ontvangen in april 2017; geaccepteerd in september 2017.

BIBLIOGRAFIE

- Bošković, Ž. (2005). On the Locality of Left Branch Extraction and the Structure of NP. *Studia Linguistica*, 59(1):1-45.
- Hale, K. (1982). Preliminary Remarks on Configurationality. *Proceedings of the North Eastern Linguistic Society*, 12:86-96.
- Hale, K. (1983). Warlpiri and the Grammar of Non-Configurational Languages. *Natural Language and Linguistic Theory*, 1:5-47.
- Kerstens, J. (2001). *Argumentstructuur in het Nederlands*. Geraadpleegd van <http://www.let.uu.nl/~nltaal/kerstens/boek.htm>
- Kerstens, J., Ruys, E., & Zwarts, J. (Eds.). (2001). *Lexicon of Linguistics*. Geraadpleegd op 19 juli, 2017, van <http://www2.let.uu.nl/uil-ots/lexicon/>
- Meakins, F., & Nordlinger, R. (2013). *A Grammar of Bilinarra: An Australian Aboriginal Language of the Northern Territory*. Boston, USA: De Gruyter Mouton.
- Rögnvaldsson, E. (1995). Old Icelandic: A Non-Configurational Language? *NOWELE*, 26(1), 3-29. doi:10.1075/nowele.26.01rog
- Trask, R. L. (1996). *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics* (3e ed.). Londen, Engeland: Routledge.
- Walsh, M., & Yallop, C. (Eds.). (2007). *Language and Culture in Aboriginal Australia* (3th ed.). Canberra, Australia: Aboriginal Studies Press.